

# Rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus

## Sisukord

<b>EESSÕNA</b> .....	<b>1</b>
<b>TÕLKE EESSÕNA</b> .....	<b>2</b>
<b>SISSEJUHATUS</b> .....	<b>3</b>
<b>LIIGITUSE ULATUS JA HÕLMATUS</b> .....	<b>4</b>
MIDA LIIGITUS HÕLMAB?.....	4
KUIDAS LIIGITUS TÖÖTAB?.....	5
ÕPPEKAVA MÕISTE LIIGITUSES.....	5
LIIGITUSE RAKENDAMINE ÕPPEKAVADELE VÄLJASPOOL REGULAARHARIDUST.....	6
<b>RISTMUUTUJAD</b> .....	<b>6</b>
I. HARIDUSASTMED.....	7
Õppekava sisu astme määratlemine.....	7
Valiktunnuste tegelik kasutus.....	7
Aste 0 — eelharidus.....	9
Aste 1 — esimese taseme haridus või põhihariduse alumine aste.....	10
Aste 2 — teise taseme hariduse alumine või põhihariduse ülemine aste.....	11
Aste 3 — teise taseme haridus (ülemine aste).....	12
Aste 4 — teise taseme järgne, kolmanda taseme eelne haridus.....	14
Aste 5 — kolmanda taseme hariduse alumine aste.....	15
Aste 6 — kolmanda taseme hariduse ülemine aste.....	18
II. KOOLITUSALAD JA NENDE RÜHMAD.....	19
<b>MÕISTESELETUSI</b> .....	<b>22</b>

## Eessõna

Rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse (*International Standard Classification of Education — ISCED*) kavandas UNESCO 1970. aastate alguses sobiva töövahendina haridusstatistika kogumiseks, koostamiseks ja esitamiseks nii eri riikides kui ka rahvusvaheliselt. Liigituse kiitis heaks rahvusvaheline hariduskonverents (Genf, 1975), misjärel tegi seda ka UNESCO peakonverents, mis 20. istungil (Pariis, 1978) võttis vastu dokumendi “Ümbertöötatud soovitusel haridusstatistika rahvusvaheliseks ühtlustamiseks”.

Riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide aastatepikkune kogemus *ISCED*i rakendamisel lõi vajaduse see ajakohastada ja revideerida, mis hõlbustaks rahvusvahelise haridusstatistika koostamist, muudaks selle võrreldavamaks, võimaldaks arvestada uusi arenguteid ja muutusi hariduskorralduses ning näeks ette tulevikusuundumusi maailma eri piirkondades, nagu kutsehariduse ja koolituse eri vormide lisandumine ja mahu suurenemine, hariduse vahendajate kasvav mitmekesisus, kaugõppe ja teiste uuel tehnoloogial põhinevate õppevormide sagenev kasutamine.

Käesolev liigitus, mida tuntakse *ISCED 1997* nime all (edaspidi *liigitus*), kiideti heaks UNESCO peakonverentsi 29. istungil 1997. aasta novembris. Liigituse valmistas ette UNESCO peadirektori selleks loodud töögrupp ülemaailmsete ulatuslike konsultatsioonide viljana. Liigitus katab enne kõike kahte mõõdet, muutujatena haridustasemed ja koolitusosalad.

UNESCO andmekogumine kohandatakse uute normidega ja liikmesriike palutakse samu norme kasutada haridusstatistika edastamisel rahvusvahelise võrreldavuse parendamiseks. Samal eesmär-

gil valmistatakse koostöös rahvuslike asjatundjatega ette töökindel käsiraamat, kus on juhised liigituse tõlgendamiseks ja tegelikuks rakendamiseks. Kahel aastal – 1998 – 1999 – jätkus töö lisamõõtmega, nagu haridustüübid ja hariduse andjad, ning need lisatakse käesolevale liigitusele.

## Tõlke eessõna

Rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus ei ole hariduskorralduslik dokument, mis annab haridussüsteemi kujundamise või muutmise juhiseid. Ei olegi mõeldav, et Botsvaanast Belgiani oleks haridus ühtse malli järgi paika pandud. Igal riigil on ajalooliselt väljakujunenud omanäoline haridussüsteem ja käesolevas liigituses toodud mõisted ja tunnused lubavad koostada “võtme” rahvusliku liigituse ja ISCED 1997 vahel. Eestis omandatav haridus liigitatakse Haridusministeeriumis koostatud õppekavade liigituse alusel, mis toetub meie haridusseadusele (eksitaval kombel on haridusseadusse siiski sisse lipsanud viide ISCEDi eelmisele versioonile). Eesti õppekavade liigitus sisaldab ka nimetatud “võtit”, mis võimaldab rahvusliku haridusstatistika muuta rahvusvaheliselt võrreldavaks.

Nii ISCEDi 1997. kui ka 1978. aasta versiooni või siis rahvusvaheliste statistiliste väljaannete kasutaja peab eriti tähele panema asjaolu, et kõik kasutatavad mõisted on rangelt määratletud liigituse raames. Mõnel juhul võib sõna tähendus erineda sellest, mis on talle antud Eesti haridusseadustikus või mida talle omistab tavakeel. Nii näiteks kasutatakse ingliskeelses kirjanduses ja dokumentides tihti mõiste kolmanda taseme haridus (tertiary education) teisendsõnana kõrgharidus (higher education). Kolmanda taseme haridus on laiem mõiste kui kõrgharidus Eesti seaduste järgi, haarates ka meie kesküldharidusejärgset keskeriharidust, mida haridusreformi käigus juba kujundatakse ümber kutsekõrghariduseks.

Niisamuti tuleb eristada mõisteid haridustasemed (levels of education), mis on hariduse liigituse üks põhimõõde ja kasutatakse kontekstis esimese taseme haridus vms, ning haridustase (educational attainment), millega iseloomustatakse kogu rahvastiku või teatud isikute grupi juba omandatud hariduslikku taset. Haridustasemeid on nii eelmises kui uues ISCEDi versioonis neli — esimesele tasemele eelnev eelharidus, esimese, teise ja kolmanda taseme haridus, peale selle on mõned tasemed jagatud kaheks alltasemeks, mida nimetatakse astmeteks. Astmeid on seitse ja need on nummerdatud nullist kuueni. Siinjuures lisandus ISCED 1997-s uus aste, mis paikneb teise ja kolmanda taseme hariduse vahel (sellest ka astme kohmakas nimetus). Tegemist ei ole aga uue haridustasemega, sest sellele liigitatakse suhteliselt lühiajalisi (kuni kaks aastat) õppekavu, mis on kavandatud õppurit kolmandale tasemele sisseastumiseks ette valmistama või siis täiendamata tema teisel tasemel omandatud haridust. Mõnel juhul on Eesti hariduse liigituse ja ISCEDi astmete vahel siiski üksühene vastavus. Näiteks langeb alusharidus kokku ISCEDi astmega 0 (eelharidus). Üldjuhul ei ole see nii, eriti kutsehariduse õppekavade puhul (vaata tõlke eessõna järel olevat tabelit).

Tekib küsimus, miks siis mitte kasutada tõlkimisel näiteks juba olemasolevat eestikeelset mõistet alusharidus? Kujutlegem, et ühel päeval võetakse vastu hariduspoliitiline otsus, millega kõik koolieelikud on kohustatud vahetult enne kooli astumist käima ühe aasta kas lasteaias või ettevalmistusrühmas ning õpingute sisu selleks aastaks on riiklikult kindlaks määratud. Kohalikus hariduse liigituses kuuluks see õpiaasta endiselt alushariduse alla, kuid rahvusvahelises võrdluses lubavad kirjeldatud tunnused (kohustuslikkus ja kindel õppekava) näidata seda esimese taseme hariduse all, mitte eelhariduse all. See näide selgitab, kui võrd oluline on hoida rahvuslikke haridusmõisteid lahus rahvusvahelistest.

Õppekavade liigitamisel kasutab ISCED mitut lisamõõdet, üheks selliseks on õppekava kestus, kusjuures aluseks on praegune (ka Eestis) üldhariduses valitsev olukord: põhiharidus omandatakse 9 ja keskharidus järgmise 3 õppeaasta kestel. Liigitades varasemate aastate õppekavu, on selge, et astmete kestus tuleb viia vastavusse tolleaegse haridusstandardiga. Nii võib 10-aastast kesküldharidust jagada ISCEDi astmeteks kestusega 4+3+3 õppeaastat praeguse 6+3+3 asemel.

Siinjuures on kasutajale abivahendiks tabel, mis esitab “võtme” Eesti õppekavade liigituse ja ISCEDi mõlema versiooni koodide vahel, nagu neid aastatel 1997–1998 kasutati Eesti ametlikus haridusstatistikas (kooskõlastatud Statistikaametis ja Haridusministeeriumis).

Aavo Heinlo  
Haridus-, teadus-, kultuuri- ja õigusstatistika sektori juhataja

### Eesti õppekavade liigituse ja ISCEDi versioonide vaheline “võti”

Eesti õppekavade liigitus		ISCED 1997		ISCED 1978	
Aste või allaste	Astme kood	Tase	Astme kood	Tase	Astme kood
Alusharidus	0	Eelharidus	0	Eelharidus	0
Põhikooli 1.–6. klass	1	Esimene	1	Esimene	1
Põhikooli 7.–9. klass	2	Teine	2A	Teine	2
Kutseõpe põhihariduseta õpilastele, omandatakse elukutse (ka koos põhiharidusega)	3–0	Teine	2C	Teine	3
Gümnaasiumi 10.–12. klass	3	Teine	3A	Teine	3
Kutseõpe põhiharidusega õpilastele, omandatakse elukutse ja kesküldharidus	3–2	Teine	3A	Teine	3
Koreograafia õpperühm, omandatakse keskeri- ja kesküldharidus	4–0	Teine	3A	Kolmas	5
Keskeriõpe põhiharidusega õpilastele, omandatakse keskeri- ja kesküldharidus	4–1	Teine	3A	Kolmas	5
Kutseõpe põhiharidusega õpilastele, omandatakse elukutse	3–1	Teine	3C	Teine	3
Kutseõpe ilma sisseastumisnõudeta, omandatakse elukutse	3–9	Teine	3C	Teine	3
Kutseõpe keskharidusega õpilastele, omandatakse elukutse	3–3	Teise ja kolmanda vahel	4B	Teine	3
Keskeriõpe keskharidusega õpilastele	4–2	Kolmas	5B	Kolmas	5
Diplomiõpe	5	Kolmas	5A	Kolmas	6
Bakalaureuseõpe	6	Kolmas	5A	Kolmas	6
Magistriõpe	7	Kolmas	5A	Kolmas	7
Doktoriõpe	8	Kolmas	6	Kolmas	7

## Sissejuhatus

1. Liigitus on kavandatud töövahendina, mis sobib võrreldavate haridusnäitajate ja -statistika koostamiseks, koostamiseks ja esitamiseks nii eri riikides kui ka rahvusvaheliselt. Ta esitab ühtlustatud mõisteid, määratlusi ja all-liigitusi. Liigitus hõlmab kõiki korraldatud ja jätkuvaid laste, noorte

ja täiskasvanute õppimisvõimalusi, sh ka erivajadustega isikutele, sõltumata haridust andvast asutusest või üksusest ja hariduse omandamise vormist.

2. Liigitus on rahvusliku haridussüsteemi struktuurist ja riigi majandusarengu tasemest sõltumatu hariduspoliitika analüüsiks ja hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks kavandatud paljueesmärgiline kogum. Teda saab kasutada hariduse eri tahkude, nagu õppurite arv, inim- ja finantsressursside investeeringud haridusse või rahvastiku haridustase, statistiliseks kirjeldamiseks. Liigituse põhimõisted ja -määratlused on seetõttu defineeritud ühestena ja muutumatutena, olenemata sellest, missugune ka ei oleks rahvusliku haridussüsteemi struktuur. Sellegipoolest peab üldine kirjeldus sisaldama kõiki haridussüsteemide mitmekesisusest johtuvaid määratlusi ja juhiseid.

3. Liigituse algversioon jaotas õppekavu kaheks osaks, telgedeks haridustase ja koolitusala. Nimetatud teljed ehk ristmuutujad on säilitatud ka muudetud liigituskirjelduses. Enamikus riikides on liigituse algversiooni rakendamise ja viimase paarikümne aasta kasutamise kogemuse najal täpsustatud õppekava kindlale haridustasemele paigutamise reegleid ja tunnuseid ning edasi arendatud koolitusala jaotust.

4. Liigituse alusel seostatud teavet on võimalik kasutada hariduse eri tahke iseloomustava statistika tootmiseks, mis pakub huvi nii otsusetegijatele kui ka teistele kasutajatele. Kuigi liigitus võib lihtsustada õpilaste arvuga seotud andmestiku kogumist, tuleb rõhutada, et ta on ikkagi õppekavade liigitus ega käsitle õppurite voo kulgemist haridussüsteemis (vt § 22). Liigitus on vaja kohaldada elanikkonna haridustasemega seotud andmestiku kogumiseks; kasutajakäsiraamatus täpsustatakse asjaomaseid üksikasju.

5. Võttes arvesse, et kõikehõlmav kasutajakäsiraamat on ettevalmistamisel, on liigituse revideeritud tekst esitatud võimalikult kokkusuurutult ja jaotatud viide ossa:

Mida liigitus hõlmab?

Kuidas liigitus töötab?

Õppekava mõiste liigituses

Liigituse rakendamine õppekavadele väljaspool regulaarharidust

Ristmuutujad

I. Haridusastmed

II. Koolitusala ja nende rühmad

## Liigituse ulatus ja hõlmatus

### *Mida liigitus hõlmab?*

6. Liigituse eesmärgiks ei ole kõikehõlmava hariduse määratluse andmine, veel vähem rahvusvaheliselt ühtlustatud hariduse filosoofia, eesmärgi või sisu käsituse pealesurumine ega hariduse kultuuriliste iseärasuste kajastamine. Tõepoolest, igas riigis on kultuuritraditsioone, kohalikke kombeid, sotsiaalmajanduslikke tingimusi arvestades loodud vähemalt selle riigi jaoks ainulaadne hariduse käsitlus ja iga katse üldistatud määratlusi rakendada jääks tulemuseta. Sellegipoolest, arvestades liigituse eesmärke, on tarvis haridusalase tegevuse liigitusega katmiseks kirjeldada liigituse ulatust ja hõlmatus.

7. Niisiis ühenduvad liigituse raames hariduse mõiste all kõik ette kavandatud ja järjekindlad toimingud, mille sihiks on õppimisvajaduse rahuldamine. Sinna hulka kuulub ka mõnes riigis kultuurilaseks tegevuseks või koolituseks nimetatav. Missugust nimetust ta ka ei kannaks, mõistetakse hariduse all korraldatud ja jätkuvat suhtlemist õppimise eesmärgil. Esitatud määratluse võtmesõnu tuleb mõista järgmiselt:

8. **SUHTLEMINE**: suhe kahe või enama isiku vahel, millega kaasneb teabe edastamine (sõnumid, ideed, teadmised, kavakindlad tegutsemisjuhised jms). Suhelda võib nii sõnaliselt kui ka mittesõnaliselt, nii otse (näost näkku) kui kaudselt (eemal olles) ja seda võib teha eri kanaleid ja meediat kasutades.

9. **ÕPPIMINE**: igasugune käitumise, teabe, teadmiste, arusaamise, suhtumise, väärtuste või oskuste parendamine.

10. **KORRALDATUS:** otseste või kaudsete eesmärkidega ettekatsetud tegevusmall või toiminguajada. See hõlmab hariduse vahendajat (isikut või isikuid või üksust), kes rajab õppimiskeskonna ja valib õpetamisviisi, mille kaudu suhtlemine korraldatakse. Harilikult on tegemist isikuga, kes õpetamise eesmärgil on tegev suhtlemises või teadmisi ja oskusi edasi andes, kuid õpetamisviis võib olla ka kaudne (elutu), nagu näiteks arvuti tarkvara, film, helikassett jms.

11. **JÄTKUVUS:** selle all tuleb mõista õpiaja kestust ja õppimiskogemuse järjepidevust. Vähimat võimalikku kestust ei ole tingimuseks seatud, kuid sobiv kestus on kindlaks määratud kasutajakäsiraamatus.

12. Liigitus hõlmab nii esmase hariduse lapse- ja noorukieas kuni tööellu astumiseni kui ka kogu elu kestva hariduse. Siit järgneb, et liigitusele vastava hariduse hulka kuuluvad väga mitmesugused rahvuslikus keskkonnas väljaarendatud õppekavad ja hariduse liigid, nagu regulaarharidus, täiskasvanute haridus, formaalharidus, mitteformaalharidus, esmaharidus, jätkuharidus, kaugõpe, avatud haridus, elukestev haridus, osaaegne haridus, kahesüsteemne haridus, õpipoisiks olemine, tehniline ja kutseharidus, koolitus, erivajadustega isikute haridus.

13. Eespool käsitletust järeldub, et suhtlemine, mille eesmärgiks ei ole õpetamine, ei kuulu liigitusega hõlmatud hariduse hulka. Samuti jäävad välja mitmesugused korraldamata õppimisvormid. Niisiis, kuigi igasuguse hariduse omandamisega kaasneb õppimine, ei käsitleta kõiki õppimisvormide hariduse omandamisena. Näiteks juhuslik õping mõne teise sündmuse kaasandena või mingi teadmise omandamine koosolemise käigus jääb välja, sest ei ole korraldatud, st ei ole õppimiseks kavandatud sündmuse tulemus.

### ***Kuidas liigitus töötab?***

14. Liigitus annab tervikliku ja kooskõlalise statistilise raamistiku rahvusvaheliselt võrreldava haridusstatistika kogumiseks ja esitamiseks. Ta koosneb kahest osisest:

— **statistiline raamistik** rahvuslike haridus- ja koolitussüsteemide kõikehõlmavaks statistiliseks kirjeldamiseks koos rahvusvaheliseks võrdluseks esmahuvitavate muutujate hulga;

— **metoodika**, mille alusel rahvuslikud õppekavad paigutatakse rahvusvaheliselt võrreldavasse mõõtkavasse nii haridustasemeti kui ka koolitusalati.

15. Liigitus lubab paigutada rahvuslike käsitluste ja mõistete alusel kogutud üksikasjalikud rahvuslikud andmed õppijatest, hariduse andjatest ja selle toetajatest raamistikku, mille mõisted on rahvusvaheliselt võrreldavad ja tähenduslikult üheselt tõlgitsetavad.

16. Liigitus tugineb kolmele koostisosale: 1) rahvusvaheliselt kokkulepitud käsitlused ja mõisted, 2) liigitussüsteemid ja 3) töökindla kasutaja- käsiraamatu täpne rakendamine. Kõikehõlmavad, üksikasjalikud ja täpsed kirjeldused on liigituse oluline koostisosa — teiste sõnadega, neid kirjeldusi ei saa eraldada üldisest süsteemist. Sama kehtib rakendusprotsessi kohta. Käsiraamat annab täpsed ja töökindlad eeskirjad. Nendeta ei suuda ükski riik, olenemata rahvusvahelise võrreldavuse tagamise soovi suurusest, kindlaks teha, kuidas on tema meetod oma õppekavade rahvusvahelisse mõõtkavva paigutamisel võrreldav teiste riikide meetoditega.

### ***Õppekava mõiste liigituses***

17. Õppekava on liigituse algühik. Õppekava on määratletud nii oma haridusliku sisu kui haridustoimingute kogumi või jadaga, mis on korraldatud saavutamaks ettemääratud eesmärki või täitmaks kindlaksmääratud hulka hariduslikke ülesandeid. Eesmärgiks võib olla näiteks edasiseks kõrgema tasemega õpinguks ettevalmistamine, elukutsel või elukutsete rühmal töötamiseks valmistumine või lihtsalt teadmiste ning arusaamade kasv.

18. Kindlaksmääratud eesmärgi saavutamiseks — õpingute lõpetamisega — kaasneb tihti liigestatud õpikogemuste hulga olemasolu, mida vormiliselt kinnitab tunnistus või muu tunnustamisviis. Üldjuhul ei kujuta õppekavad, kuigi koosnevad kursustest ja teistest õpikogemustest, ainult oma osiste summat, sest nad peavad olema korraldatud (vt § 17). Paljudel juhtudel — kuigi mitte alati — on nõutav, et teatud võimkond või mõni teine hariduse andja tunnustab õppekava olemasolu ning kinnitab selle lõpetamist.

19. Mõiste haridustoiming on laiema tähendusega kui mõisted kursus või kursuste kogum. See on oluline, sest haridus teatud tasemel ei koosne ainult õppekavasse liidetud kursustest, vaid samuti eraldiseisvatest kursustest ning mitmesugustest kursuse iseloomu mitteomavatest toimingutest. Ka õppekavad ise sisaldavad vahel osi, millel puudub kursuse iseloom, näiteks vahepealne töökogemuse omandamine ettevõttes, uurimisprojektid või väitekirja ettevalmistamine.

20. Mitte kõik kursused ei ole regulaarhariduse õppekavade osad. Näiteks paljud täiskasvanute ja jätkuharidusest ja -koolitusest osavõtjad ettevõtetes kuuluvad üksikuid kursusi erioskuste omandamiseks (vt § 26 nende kursuste taseme määramisest).

21. Tuleb endale aru anda, et liigitusel on loomulikud piirid haridustoimingu osalejate asjatundlikkuse ning ettevalmistatuse otsesel liigituslikul hindamisel. Seda seetõttu, et ei ole olemas täpset ja üldist suhet õppekava järgi õppija ja tema tegeliku hariduses edasijõudmise vahel. Õppekavad, milles isik on osalenud või isegi edukalt lõpetanud, annavad parimal juhul esialgse lähendhinnangu tema poolt tegelikult omandatud oskustele või asjatundlikkusele. Liiatigi ei võimalda õppekavadele toetuv liigitus edukalt hõlmata haridustoiminguid, mida korraldatakse väljaspool regulaarhariduse õppekavu.

22. Haridustasemete õppekavadele toetuv liigitusel on veel teine oluline kitsendav asjaolu. Kuigi on loomulik oletada, et haridustoimingute tagajärjel suurenevad isiku oskused ja asjatundlikkus sellisel viisil, mis lubab isiku kulgu haridussüsteemis mõista kui haridustaseme järjepidevat kasvamist, õnnestub sellega seotud õppekavu järjestada vaid teatud piirini: isikud võivad oma haridustee valikul kasutada eri teid. Nõudluse rahuldamiseks pakuvad haridussüsteemid mitu korda hargnevaid haridusteid, üksteist välistavaid õppekavu ja võimalusi "teiseks katseks". Samuti kasvab haridustasemel rööbiti liikumise osatähtsus, kus hariduse lisandumisega ei kaasne haridustaseme muutumist, vaid ainult juba olemasoleva taseme laienemine. Sellega muutub tunduvalt keerukamaks õppekava enda paigutamine mingile kindlale tasemele. Õppekavadele toetuv liigitus kaotab paratamatult teabe osalejate haridustest haridussüsteemi kaudu. Seetõttu võivad järjestikuselt korrastatud õppekavad kirjeldada haridussüsteemi vaid piiratud moel.

### ***Liigituse rakendamine õppekavadele väljaspool regulaarharidust***

23. Mõnigi haridustoiming ei ole kergesti kirjeldatav õppekavana eespool toodud mõttes, kuigi sellega kaasneb selgelt **korraldatud jätkuv suhtlemine õppimise eesmärgil**, mistõttu nad peaksid põhimõtteliselt olema liigitusega hõlmatud. Ühe näitena võib esitada perekesksed õpingud varajases lapsepõlves.

24. Liigituse raames hõlmab haridus tervikuna regulaarhariduse kõrval ka täiskasvanute ja erivajadustega isikute haridust, nagu punktides 1 ja 12 mainitud. Kahe viimase rühma jaoks kavandatud õppekavade sisu järgib sageli nendele iseloomulikke vajadusi.

25. Mõne teistlaadi haridustoimingu korral õnnestub küll hariduse andmist kirjeldada õppekavana ülaltoodud mõttes, kuid väga raske on välja selgitada õppekavas osalejaid. Hariduslik meediakava võiks olla üheks näiteks. Teisel juhul võib õppekaval olla eriseloom, mistõttu õppekavade liigituse tunnused ei ole rakendatavad, kuigi õppekava kuulub sellegipoolest liigituse alla. Näiteks võib Interneti kaudu pakutav hariduskursus sisu ja eesmärkide poolest sarnaneda regulaarhariduses pakutavale õppekavale.

26. Kõiki sedasorti haridustoiminguid tuleb liigitada nende haridusliku sisu samalaadsetele regulaarhariduse õppekavadele vastavuse järgi. Teiste sõnadega, neid tuleks liigitada samaselt regulaarhariduse õppekavadega, millele nad kõige rohkem valitud tunnuse järgi sarnanevad. Näiteks kui varajases lapsepõlves saadav perekeskne haridus vastab sisutunnuse järgi liigituse astmele 0, siis tuleks teda liigitada kui astme 0 õppekava. Teisel juhul võib haridustoimingu liigitamisel abiks olla selle edukal lõpetamisel omistatav kvalifikatsioon või antav tunnistus. Näiteks kaugõppe õppekava sisu haridustaseme võib määrata selle edukal lõpetamisel omistatav kvalifikatsiooni liik.

### **Ristmuutujad**

27. Õppekavad liigitatakse kahemõtteliselt — astmeti ja koolitusalati, kusjuures mõlemad muutujad on sõltumatud. Seega saab õppekava paigutada ühte ja ainult ühte kahemõttelise astme-

koolitusala risttabeli lahtrisse. Loomulikult ei pea kõik astme ja koolitusala võimalikud üheseinemised olema olema ega olegi seda.

## **I. Haridusastmed**

28. Arusaam hariduseastmest on tekkinud tihedas seoses õpikogemuste ja pädevuse järjestamisega, mida õppekava sisu nõuab selles osalejailt, et õppureilt oleks mõistlik oodata õppekava kavandamisel eesmärgiks olnud teadmiste, oskuste ja võimete omandamist. Üldisemas mõttes on aste seotud õppekava sisu keerukuse tasemega. Sellest ei järeldu, et haridusastmed moodustavad trepi, kus võimalike osalejate ligipääs igale astmele sõltub tingimata eelmise astme edukast lõpetamisest. Samuti ei välista see võimalust, et mõned teatud astme õppekavas osalejad on varem edukalt lõpetanud mõne õppekava aste kõrgemal.

29. Astme mõiste on olemuslikult tarind, mis toetub oletusele, et õppekavu on võimalik nii rahvuslikult kui rahvusvaheliselt rühmitada liikide järgi järjestatud jadadena. Liik peab üldjoontes olema vastavuses nõutava teadmiste, oskuste ja võimete kogumiga, mida õppekavas osalenuilt on mõistlik oodata pärast selle õppekava edukat lõpetamist. Vaadeldavad liigid esitavad üksikuid pikki samme haridusteel kõige lihtsamast üha keerukama kogemuseni: mida keerukam õppekava, seda kõrgem haridusaste.

30. Haridusastmete liigitus on koostatud tuginedes üldisemale korrastatud lähenemisele, mis vaatab haridussüsteemi kui tervikut. Sellisel lähenemisel pööratakse eritähelepanu rahvusvahelise võrreldavuse tagamiseks esmahuvitavatele ning astmeid täpsemalt määratlevatele tunnustele. Niisugusteks tunnusteks võivad olla õppekava üldine suundumus, koolitusala, haridusteenuse pakkuja, selle hariduslik taust ja asukoht, haridusteenuse edastamise viis, osalejate tüüp või osalemise vorm. Mõned nendest tunnustest ei ole tingimata õppekava enda omadused, vaid iseloomustavad ennemini õppekava vahendavat asutust või on siis edastamisviisi üldomadused. Sellegipoolest, paljudes maades on just need omadused olulised õppekavade eristamisel. Pealegi mängivad nad otsustavat osa andmekogumisega hõlmatava osa piiride määramisel. Niisiis, kuigi tegemist on vaid õppekavade liigitusega, aitavad teised, tihti omavahelises tihedas seoses olevad tunnused luua kõikehõlmava teaberaamistiku.

## **Õppekava sisu astme määratlemine**

31. Kuigi õppekavade liigitus astmeti peab tuginema õppekava hariduslikul sisul, on selge, et otse õppekavade määratlemine ja võrdlemine rahvusvaheliselt ühtlustatud viisil on võimatu. Õppekavade ülesehitus on liiga erinev, paljutahuline ja keerukas lubamaks ühemõtteliselt otsustada, et teatud vanuses või teatud klassi õppurite jaoks koostatud tunniplaan kuulub kõrgemale astmele kui teine omasugune. Otsusteks vajalikku rahvusvahelist tunniplaani normnäidist veel ei ole.

32. Liigitus eeldab kogemuslikult, et on olemas haridusastmele osutavaid tunnuseid, mis lubavad liigitada igat õppekava. Sõltuvalt haridusastmest ja -tüübist tuleb need tunnused järjestada astmeliselt: põhitunnus ja abitunnus (tüüpiline ettevalmistusaste sisseastumisel, miinimumnõuded sisseastumiseks, vanuse alampiir, personali pädevus jt, vt tabel 1). Väga tähtis on kohaldada neid tunnuseid mitte üksteist välistavalt, vaid pigem üksteist täiendavalt.

33. Abistamiseks kasutajaid haridustoimingute ja õppekavade asjakohasel liigitamisel ning andmaks neile usaldatavad töövahendid andmete kogumiseks ja sobivate ning võrreldavate näitajate arvutamiseks, tuleb teatud astmed jaotada allastmeteks. Näiteks on aste 5 liigendatud kolme sõltumatut muutujat kasutades (neid kutsutakse lisamõõtmeteks) — kogukestus, rahvuslik kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteem ning õppekava tüüp. Selline liigendus võimaldab koostada eri tüüpi risttabeleid ja tuletada sobivaid võrdlusnäitajaid.

## **Valiktunnuste tegelik kasutus**

34. Õppekava liigitamisel tunnuste alusel tuleb silmas pidada, et esmane liigitustunnus on õppekava hariduslik sisu. Olulise tähtsusega on, et hariduslikku sisu ei asendataks rahvuslike õppekavade liigitamisel õppeasutusele iseloomulike tunnusoontega. Tuginemine ainult õppeasutuse järgse-

tele tunnustele teeb võimatuks paljude näitajate rahvusvahelise võrreldavuse, sest harilikult ei ole õppeasutuste struktuur rahvusvaheliselt võrreldav.

35. Õppekava määratlemisel haridusastme tunnuste järgi on vaja paindlikkust. Kuigi liigituse põhieesmärk on võrreldava haridusandmestiku kogumise soodustamine õppekavarühmiti, tuleb tunnistada põhjalikult erinevate rahvuslike tingimuste võimalikku olemasolu, mis välistavad astme määratlusest täpse kinnipidamise. Lähemalt ilmestavad seda kaks vanuse ja kestusega seotud näidet.

Esiteks, kuigi esimese taseme haridusele eelneva hariduse vanuse alampiiriks on kolm aastat, ei välista see nooremate laste osalemist.

Teise näitena on liigituse astme 1 kestuseks paika pandud kuus aastat. See aga ei tähenda, et riigid, kus algharidus kestab seitse aastat, peaksid otsekohe oma statistika, näiteks finantseerimise või pedagoogide kohta, jagama kahte ossa. Selle asemel lubab liigitus andmeid edastada rahvusliku haridussüsteemi seoseid ja andmekogumisviisi piiranguid arvestades.

36. Lisamõõtmete kirjeldamiseks on kasutatud lühimõisteid. Täielikud määratlused näevad välja järgmiselt:

- jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht: järgneva hariduse tüüp või õppekava lõppsiht, milleks lõpetanud kõlblikud on, või asetuse tüüp tööturul, milleks lõpetajaid ette valmistatakse;
- õppekava suundumus: õppekava suundumuse all mõistetakse seda, kuivõrd eriomaselt valmistab õppekava õppureid ette teatud klassi ametite või erialade jaoks.

**Tabel 1. Ülevaade haridusastmetest**

<b>Kuidas määrata õppekava taset</b>				
<b>Valiktunnused õppekava sisu määratlemiseks</b>		<b>Astme nimetus</b>	<b>Astme kood</b>	<b>Lisamõõtmed</b>
<b>Eristamise põhitunnus</b>	<b>Eristamise abitunnus</b>			
Hariduslikud omadused Toimumine asutusekeskselt Vanuse alampiir Vanuse ülempiir	Personali pädevustase	Eelharidus	0	Puuduvad
Lugemise, kirjutamise ja arvutamise süsteemipärase õppimise alustamine	Riiklikul tasemel kavandatud õppeasutuses või õppekaval õpingute alustamine Kohustusliku haridustee algus	Esimese taseme haridus Põhihariduse esimene aste	1	Puuduvad



Esitus õppeainete kaupa Põhioskuste täielik rakendamine ja aluse rajamine elukestvaks õpinguks	Sisseastumine pärast umbes 6 aastat kestnud algharidust Lõpetamine 9 aastat alghariduse alustamisest hiljem Kohustusliku haridustee lõpp Erialase ettevalmistusega aineõpetajad tunniandjatena	Teise taseme hariduse alumine aste Põhihariduse ülemine aste	2	Jätkuhariduse tüüp või lõppsiht Õppekava suundumus
Tüüpiline pädevus sisseastumisel Miinimumnõuded sisseastumiseks		Teise taseme haridus (ülemine aste)	3	Jätkuhariduse tüüp või lõppsiht Õppekava suundumus Õppeaja kogukestus liigituse astme 3 alustamishetkest
Sisseastumisnõue Sisu Vanus Kestus		Teise taseme järgne, kolmanda taseme eelne haridus	4	Jätkuhariduse tüüp või lõppsiht Õppeaja kogukestus astme 3 alustamishetkest Õppekava suundumus
Miinimumnõuded sisseastumiseks Tunnistuse liik lõpetamisel Kestus		Kolmanda taseme hariduse alumine aste (ei anna kõrgtasemeliseks uurimistööks vajalikku kvalifikatsiooni)	5	Õppekava tüüp Õppeaja teoreetiline kogukestus astme 5 alustamishetkest Rahvuslik kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteem
Uurimistööle orienteeritud sisu Teeside või väitekirja esitamine	Lõpetanud on saanud ettevalmistuse õppejõu või teaduri kohal töötamiseks	Kolmanda taseme hariduse ülemine aste (annab kõrgtasemeliseks uurimistööks vajaliku kvalifikatsiooni)	6	Puuduvad

## Aste 0 — eelharidus

### Põhiiseloostus

37. Õppekavad astmel 0 (eelharidus), mis on korrastatud õpetuse esimene järk, on ennekõike kavandatud väga noortele lastele koolitüüpi keskkonna tutvustamiseks, st silla loomiseks koduse ja koolis valitseva õhkkonna vahel. Pärast nende õppekavade läbimist jätkub laste haridustee astmel 1 (esimese taseme haridus).

### Liigitustunnused

38. Eelhariduse alguse ja lõpu kindlaks määramisel, see tähendab lapsehoolduse ja eelhariduse ning eelhariduse ja esimese taseme hariduse vahel piiri paika panemisel on olulised järgmised tunnused:

## Põhitunnused

õppekava hariduslikud omadused;  
asutusekesksus;  
osalevate laste vanuse alampiir;  
laste vanuse ülempiir.

## Abitunnus

personali pädevustase.

39. Eelhariduse õppekava peab olema asutusekeskne. See mõiste lubab eristada koolides, eelkoolides ja lasteaedades toimuvat teenustest, mida pakuvad leibkonnad või perekonnad.

40. Need õppekavad on kavandatud vähemalt 3-aastastele lastele, sest et noorematele lastele mõeldud õppekavades harilikult ei ole liigituses nõutavat hariduslikku sisu.

41. Ülemine vanuspiir sõltub igal konkreetsel juhul tüüpilisest esimese taseme hariduse alustamisest.

42. Õppekava liigitamise tunnuseks võib olla õpetavalt personalilt nõutav pedagoogiline pädevustase, eriti riikides, kus selline nõue on rakendatud. See lubab eristada eelharidust lapsehooldusest, kus personalilt eriteadmisi ei nõuta, või siis ainult meditsiinialaseid algteadmisi.

## Sisaldab samuti:

43. Astmel 0 sisaldub erivajadustega lastele antav korraldatud õpetus. Tegemist võib olla nii haiglates, erikoolides või erilasteasutustes antava haridusega. Sel juhul jäetakse vanuse ülempiir määratlemata.

## Ei sisalda

44. Täiskasvanute haridust.

## Aste 1 — esimese taseme haridus või põhihariduse alumine aste

### Põhiiseloostus

45. Harilikult on õppekavad astmel 1 kavandatud üksuse või projekti alusel andmaks õppuritele kindlad põhiteadmised lugemises, kirjutamises ja arvutamises koos algarusaamisega sellistes õppeainetes nagu ajalugu, geograafia, loodusteadused, sotsiaalteadused, kunst ja muusika. Mõningatel juhtudel on tähtsal kohal usuõpetus.

46. Astme tuumiku moodustab lastele antav haridus, kus tavapärane või siis seadusega määratud alustamisega on vähemalt viis ja mitte rohkem kui seitse aastat. Põhimõtteliselt on astme kestuseks kuus täiskoormusega õppeaastat.

47. Kogu astme ulatuses on õppekavad kavandatud pigem üksustena või projektidena kui õppeainete kaupa. Enamikus riikides just see põhitunnus eristab astme 1 õppekavu astme 2 omadest.

### Liigitustunnused

48. Piiri tõmbamiseks astmete 0 ja 1 vahel (eel- ja esimese taseme hariduse vahel) on olulised järgmised tunnused:

#### Põhitunnus

esimese taseme haridusele omaste — lugemine, kirjutamine ja arvutamine — järjekindlate õpingute alustamine.

## Sisaldab samuti:

49. Riikides, kus esimese taseme haridus kujutab endast põhihariduse osa, sisaldub astmel 1 ainult selle alumine aste. Kui põhiharidus ei ole ametlikult jaotatud astmeteks, liigitatakse astmele 1 esimesed kuus õpiaastat.

50. Sellel astmel sisalduvad ka erivajadustega lastele mõeldud õppekavad.

51. Koolisüsteemi raames või sellest väljaspool korraldatavad kirjaoskuse õppekavad, mis oma siult sarnanevad esimese taseme hariduse õppekavadega, kuid on mõeldud isikutele, kes on liiga

vanad algkooli astumiseks, sisalduvad samuti sellel tasemel, sest need ei nõua varasemat formaalharidust.

## **Aste 2 — teise taseme hariduse alumine või põhihariduse ülemine aste**

### **Põhiiseloostus**

52. Tüüpiliselt on hariduse sisu astmel 2 kavandatud astmel 1 alustatud põhihariduse lõpule viimiseks. Kui mitte kõigis, siis enamikus riikides, on hariduslik eesmärk luua alus elukestvaks õpinguks ja inimarenguks, mis lubab riigil järjekindlalt arendada edasisi hariduse omandamise võimusi. Selle astme õppekavad on harilikult koostatud rohkem õppeaineti, kasutatakse aineõpetajaid ning sagedamini annavad samas klassis tunde mitu õpetajat vastavalt oma erialale. Sellel astmel ilmneb põhioskuste täielik rakendatus. Astme lõpetamine langeb tihti kokku kohustusliku haridustee lõpuga, kui selline on kehtestatud.

### **Liigitustunnused**

53. Astme 2 määratlemisel on olulised järgmised tunnused:

#### **Põhitunnused**

õppeaineti õpetamise alustamine, õpetajate pädevus on suurem kui astmel 1; põhioskuste täielik rakendamine ja aluse loomine elukestvaks õpinguks.

#### **Abitunnused**

sisseastumine on umbes 6 aastat pärast esimese taseme hariduse alustamist (vt § 35);

lõpetatakse umbes 9 aastat esimese taseme hariduse alustamisest hiljem (vt § 35);

lõpetamine langeb tihti kokku kohustusliku haridustee lõpuga riikides, kus see on kehtestatud; astme alguses hakkavad tunde andma erialase ettevalmistusega aineõpetajad.

### **Lisamõõtmed**

54. Astme kirjeldamiseks vajatakse kahte lisamõõdet:

— jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht (vt § 36);

— õppekava suundumus (vt § 36).

Jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht

55. Liigituse astmel 2 võib õppekavu alamliigitada sõltuvalt õppekava kavandamisel silmas peetud lõppsihist, mis lubab vahet teha (vt § 66):

— 2A: otse astmele 3 edasiminekuks (s.o sisseastumine astmetele 3A või 3B) kavandatud õppekavad, kusjuures see edasiminekuks on üks järk haridusteel, mis lõpuks viib kolmanda taseme hariduse ni;

— 2B: otse astmele 3C edasiminekuks kavandatud õppekavad;

— 2C: pärast astme 2 lõpetamist tööturule minekuks kavandatud õppekavad (mõnikord “terminaalseteks” õppekavadeks nimetatud).

#### **Õppekava suundumus**

56. Teine lisamõõde jagab õppekavad kolme klassi:

### **Üldharidus**

57. Üldharidus peab ennekõike andma õppuritele sügavama arusaamise õppeainest või õppeainete rühmast ja, kuigi mitte kohustuslikult, neid ette valmistama edasiseks (lisanduvaks) hariduse omandamiseks kas siis samal või kõrgemal astmel. Selliste õppekavade edukas lõpetamine võib anda, kuid ei pea andma õppureile astmele 2 vastava asjakohase tööturukvalifikatsiooni. Tavaliselt on need õppekavad koolikesksed. Üldsuundumusega õppekavad, mille eesmärgiks ei ole mingisse erialasse süvenemine, tuleb liigitada sellesse klassi.

### **Kutse- või tehnikahariduseelne haridus**

58. Haridus, mis on ennekõike kavandatud tutvustama õppureid töömaailmaga ja valmistama neid ette sisseastumiseks kutse- või tehnikahariduse õppekavadele. Selliste õppekavade edukas lõpetamine ei anna tööturu jaoks vajalikku kutse- või tehnilist kvalifikatsiooni. Et õppekava liigitada

kutse- või tehnikahariduseelsele haridusklassi, peab vähemalt 25% selle sisust olema pühendatud kutse- või tehnikahariduse omandamisele.

### Kutse- või tehnikaharidus

59. Haridus, mis on ennekõike kavandatud nende praktiliste oskuste, teadmiste ja arusaamade omandamiseks, mis on vajalikud teatud ametialal või ametialade rühmas töötamiseks. Selliste õppekavade edukas lõpetamine annab tööturu jaoks vajaliku asjakohase kvalifikatsiooni, mis on võimondlikult riigis, kus see omandati, tunnustatud (näiteks haridusministeeriumi, tööandjate liidu vms poolt).

Selle klassi õppekavad võib jagada veel kahte alamklassi:

- teoreetilise suundumusega;
- praktilise suundumusega.

**Neidsamu kolme klassi kasutatakse ka astmetel 3 ja 4.**

### Lisamõõtmete kasutamine astmel 2

Jätkuharidusetüüp või õppekava lõppsiht	Õppekavad liigituse astmel 2		
	astmele 3 sisseastumist võimaldavad õppekavad		astmele 3 sisseastumist mittevõimaldavad õppekavad
Õppekava suundumus	astmetele 3A või 3B sisseastumist võimaldavad 2A õppekavad	astmele 3C sisseastumist võimaldavad 2B õppekavad	2C õppekavad, mis valmistavad ette ainult otseseks tööturule sisenemiseks
Üldharidus			
Kutse- või tehnikaharidus-eelne haridus			
Kutse- või tehnikaharidus			

### Sisaldab samuti:

60. Riikides, kus algharidus kujutab endast põhihariduse osa, peaks põhihariduse ülemine aste sisalduma astmel 2. Kui põhiharidus ei ole ametlikult jaotatud astmeteks, liigitatakse astmele 2 esimesele kuuele järgnevad õpiaastad.

61. Astmel 2 sisalduvad ka erivajadustega lastele mõeldud õppekavad ja kogu täiskasvanute haridus, mis sisult sarnaneb sellel astmel antavale haridusele, see tähendab haridus, mis annab täiskasvanutele edasisteks õpinguteks vajalikud põhioskused.

## Aste 3 — teise taseme haridus (ülemine aste)

### Põhiiseloostus

62. Tüüpiliselt algab astme 3 haridus sealt, kus lõpeb kohustuslik haridustee neis riikides, kus on kehtestatud koolikohustus. Võrreldes astmega 2 võib siin kohata sügavamalt eriotstarbelisust ja enamasti peab õpetajatel olema kõrgem pädevustase ja kitsam eriala kui astmel 2. Tüüpiline sisseastumisiga on 15–16 aastat.

63. Selle astme õppekavade astumiseks on üldjuhul miinimumnõudeks sisseastumisel varasem teoreetiliselt 9-aastase kestusega (alates astme 1 alustamishetkest) hariduse lõpetamine või hariduse ja

kutse- või tehnikaerialane kogemus koos astme 2 lõpetamisega või tõestatud suutlikkus selle taseme õppekavade käsitlemiseks.

### Liigitustunnused

64. Astme 3 määratlemisel on olulised järgmised tunnused:

Põhitunnused

tüüpiline sisseastumispädevus (umbes 9-aastase täisajalise kestusega haridus alates astme 1 alustamishetkestest; vaata § 35);

miinimumnõuded sisseastumisel (harilikult astme 2 lõpetamine).

### Lisamõõtmed

65. Astme alljaotuste kirjeldamiseks vajatakse kolme lisamõõdet:

— jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht (vt § 36);

— õppekava suundumus (vt § 36).

— teoreetiline täisajaline kogukestus alates astme 3 alustamisest.

#### Jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht

66. Esimese lisamõõtmega eristuvad selgelt kolm rühma (vt § 84):

— 3A: astmele 5A otse edasiminekuks kavandatud õppekavad;

— 3B: astmele 5B otse edasiminekuks kavandatud õppekavad;

— 3C: õppekavad, mis ei ole kavandatud astmetele 5A ja 5B otse edasiminekuks.

Seetõttu viivad astme 3C õppekavad otse tööturule, astme 4 õppekavadele või siis teistele astme 3 õppekavadele.

#### Õppekava suundumus

67. Teisel lisamõõtmel on samad klassid nagu astmel 2 (vt § 56–59):

üldharidus;

kutse- või tehnikahariduseelne haridus;

kutse- või tehnikaharidus.

#### Teoreetiline kogukestus

68. Kolmandat mõõdet — õppekava teoreetilist täisajalist kogukestust — arvutatakse astme 3 alustamishetkest. See mõõde on eriti vajalik 3C õppekavade puhul.

### Lisamõõtmete kasutamine astmel 3

Jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht	Õppekavad liigituse astmel 3					
	astmele 5 sisseastumist võimaldavad õppekavad			astmele 5 sisseastumist mittevõimaldavad õppekavad		
	astmele 5A sisseastumist võimaldavad 3A õppekavad	astmele 5B sisseastumist võimaldavad 3B õppekavad	3C õppekavad, mis annavad võimaluse siseneda tööturule või siis jätkata astme 4 või teistel astme 3 õppekavadel			
Õppekava suundumus			kuni 6 kuud	rohkem kui 6 kuud kuni 1 aasta	rohkem kui 1 kuni 2 aastat	üle 2 aasta
Üldharidus						
Kutse- või tehnikahariduseelne haridus						

**Sisaldab samuti:**

Sellel astmel sisalduvad ka erivajadustega lastele mõeldud õppekavad ja täiskasvanute hariduse õppekavad.

**Ei sisalda:**

70. Järeleaitavaid õppekavu, mis on kavandatud nende õppurite jaoks, kes astme 2 õppekava omandades ei saavutanud astme 2 lõpetamiseks ettenähtud taset (ja mida seetõttu ei saa pidada siisu poolest võrdsena ühegi eespool kirjeldatud astme 3 õppekavaga), ei tuleks liigitada astme 3 õppekavana, vaid nende sisust sõltuvalt hoopis astmetel 2 või 1.

**Aste 4 — teise taseme järgne, kolmanda taseme eelne haridus****Põhiiseloostus**

71. Liigituse aste 4 hõlmab õppekavu, mis rahvusvahelisest vaatenurgast paiknevad teise taseme hariduse ülemise astme ja teise taseme hariduse järgse hariduse piirimail, kuigi rahvuslikus kontekstis võidakse neid selgelt liigitada kas teisele tasemele või siis teise taseme järgseteks.

72. Siisu poolest ei või astme 4 õppekavu vaadelda kolmanda taseme haridusena. Tihti ei erine nad ulatuse poolest astme 3 õppekavadest, kuid nende eesmärk on laiendada astme 3 lõpetanud õppurite teadmisi.

73. Tüüpiliseks näiteks on õppekavad, mis on kavandatud ettevalmistamiseks õpinguteks astmel 5 neid õpilasi, kes küll lõpetasid astme 3, kuid sellise õppekava järgi, mille ülesehitus ei võimalda sisseastumist astmele 5. Nagu ettevalmistavaid sihtkursusi või lühikese kestusega kutseõppekavu, võib siia liigitada ka kordusõppekavu.

**Liigitustunnused**

74. Üldjuhul on nõutav astme 3 edukas lõpetamine, see tähendab ükskõik millise astmete 3A või 3B õppekava lõpetamine, kuid astme 3C õppekava korral peab sellel olema vähemalt 3-aastane teoreetiline kogukestus. Sellegipoolest võib astme 3 edukat lõpetamist käsitleda seostatuna õppekava kestusega. Näiteks 4-aastase kestusega õppekava, mis järgneb 2-aastasele õppekavale tasemel 3, tuleks harilikult liigitada astme 4 õppekavana, kuigi 2-aastane õppekava astmel 3 ei too endaga kaasa astme 3 lõpetamist.

Mõnel juhul peaks õppekava siisu olema sügavamalt eriotstarbelisem või üksikasjalisem ja selle rakendamine keerukam kui õppekavadel, mida pakutakse astmel 3. Ja seda hoolimata õppekava pakkuva õppeasutuse tüübist.

— Õpilased on tavaliselt vanemad kui teise taseme hariduse ülemise astme õppekava järgi õppijad.

— Tüüpiline täisajale viidud kestus on kuuest kuust kahe aastani.

**Lisamõtted**

75. Astme alljaotiste kirjeldamiseks vajatakse kolme lisamõttet:

— jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht (vt § 36);

— teoreetiline täisajaline kogukestus alates astme 3 alustamisest.

— õppekava suundumus (vaata § 36).

**Jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht**

76. Esimese lisamõtte abil jaguneb aste 4 alljaotisteks\*:

1) 4A õppekavad, mis valmistavad ette astmele 5 sissastumiseks;

2) 4B õppekavad, mis ei võimalda astmel 5 jätkamist (on ennekõike kavandatud tööturule sisenemiseks).

\* Esimesed kogemused liigituse rakendamisel osutasid vajadusele viia sisse ka alljaotis 4C.

### Teoreetiline kogukestus

77. Seda mõõdetakse astme 3 alustamishetkest.

### Õppekava suundumus

78. Kolm klassi olid kirjeldatud eespool § 56–59

üldharidus;

kutse- või tehnikahariduseelne haridus;

kutse- või tehnikaharidus.

## Lisamõõtmete kasutamine astmel 4

Jätkuhariduse tüüp või õppekava lõppsiht	Õppekavad liigituse astmel 4							
	astmele 5 sisseastumist võimaldavad õppekavad				astmele 5 sisseastumist mittevõimaldavad õppekavad			
	4A õppekavad				4B õppekavad			
Õppekava suundumus	kuni 2 aastat	rohkem kui 2 ja kuni 3 aastat	rohkem kui 3 ja kuni 4 aastat	üle 4 aasta	kuni 2 aastat	rohkem kui 2 ja kuni 3 aastat	rohkem kui 3 ja kuni 4 aastat	üle 4 aasta
Üldharidus								
Kutse- või tehnikahariduseelne haridus								
Kutse- või tehnikaharidus								

Kogukestust mõõdetakse astme 3 alustamishetkest.\*

Sisaldab samuti:

Sellel astmel sisaldub ka täiskasvanute haridus. Näiteks võib isiku tööelu jooksul kitsapiirilisel erialal, nagu arvuti tarkvara kasutamine, läbitud kursuse liigitada astmele 4.

\* Tõlkija märkus. Arvesse ei lähe mitmekordne õppekavade läbimine astmel 3.

## Aste 5 — kolmanda taseme hariduse alumine aste

(ei anna kõrgtasemeliseks uurimistööks vajalikku kvalifikatsiooni)

### Põhiiseloostus

80. Astmel 5 paiknevad kolmanda taseme hariduse õppekavad, mille sisu on kõrgema tasemega astmetel 3 ja 4 pakutavast. Nendele õppekavadele sisseastujailt nõutakse harilikult astme 3A või 3B edukat lõpetamist või siis samaväärse kvalifikatsiooni omandamist astmel 4A.

81. Kõik kraadid ja kvalifikatsioonid on ristliigitatud õppekava tüübi, rahvuslikus kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteemis paiknemise (vt § 94–99) ja kogukestuse järgi kolmandal tasemel.

### Liigitustunnused

82. Astme 5 määratlemisel on olulised järgmised tunnused:

— harilikult on miinimumnõuded sisseastumisel astme 3A või 3B või siis astme 4A edukas lõpetamine;

— astme 5 õppekavad ei anna otseselt kõrgtasemeliseks uurimistööks vajalikku kvalifikatsiooni (aste 6);

— nende õppekavade teoreetiline kogukestus astme 5 alustamishetkest peab olema vähemalt kaks aastat.

### Lisamõttmed

Astme alljaotiste kirjeldamiseks vajatakse kolme lisamõõdet:

— õppekava tüübi järgi jaotatakse õppekavad ühelt poolt teorial rajanevateks, uurimistööks ettevalmistavateks või kõrgtasemega oskusi nõudval ametialal töötamist lubavateks ning teiselt poolt praktilise, tehnilise või kutseuunitlusega õppekavadeks;

— teoreetiline täisajaline kogukestus;

— paiknemine rahvuslikus kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteemis (esimene, teine ja kõrgem kraad, teaduslik uurimistöö).

Ainuke võimalus saada ülevaadet kolmandal tasemel pakutava hariduse mitmekesisusest seisneb nende kolme sõltumatu mõõtme ühitamises.

**Õppekava tüüp** Esimesena vaadeldav mõõde teeb vahet õppekavade, mis on teorial rajanevad ja uurimistööks ettevalmistavad (ajalugu, filosoofia, matemaatika jt) või annavad võimaluse töötada kõrgtasemega oskusi nõudval ametialal (nagu näiteks meditsiin, hambaravi, arhitektuur jt), ning praktilise, tehnilise või kutseuunitlusega õppekavade vahel. Esitamiskiisi hõlbustamiseks tähistatakse esimesi 5A, teisi 5B. Suurenenud nõudlus kolmanda taseme haridusele paljudes maades tähtsustab vahetegemist kestuse järgi. Pikema kestusega õppekavad on teoreetilisemad ja võivad edasi viia kõrgtasemega uurimistööga seotud õppekavadele või annavad võimaluse töötada kõrgtasemega oskusi nõudvatel ametialadel. Lühema kestusega õppekavad on praktilisema suundumusega. Et kolmanda taseme õppekavade korralduslik struktuur on riigiti väga erinev, siis ei jätku ühestainast tunnusest, et tõmmata piir 5A ja 5B õppekavade vahele. Õppekava liigitamiseks astmel 5A moodustavad esitatud tunnused vähima vajaliku kogumi, sellegipoolest ei tohi mõnda õppekava, mis ei vasta mõnele tunnusele, masinlikult välja jätta. Kui õppekava sarnaneb sisu poolest teiste õppekavadega, mille jaoks kõik tunnused peavad paika, siis tuleks see ikkagi liigitada astmel 5A. Õppekavad astmel 5A on suurel määral teoriale rajatud ja nende eesmärgiks on anda kõrgtasemega uurimistööga seotud õppekavadele edasiminekuks või siis tööleasumiseks kõrgtasemega oskusi nõudvas ametis vajalik kvalifikatsioon. Õppekavad peavad vastama enamikule järgmistest tunnustest:

— nende teoreetiline täisajaline kogukestus (kolmandal tasemel) on vähemalt kolm aastat, kuid tavaliselt on see neli ja enam aastat. Kui kraad omistatakse 3-aastase täisajalise kestuse järel, siis peaks sellele harilikult eelnema 13 aastat õpinguid (vt § 35). Sellise süsteemi puhul, kus kraade omistatakse kogutud õppepunktide alusel, peab selleks kuluma võrreldav kogus samapingsat õpiaega;

— üldjuhul peaks fakulteedil olema volitused kõrgtasemeliseks uurimistööks;

— neis võib sisalduda uurimisprojekti teostus või teeside kirjutamine;

— saadavast haridustasemest piisab tööleasumiseks kõrgtasemega oskusi nõudvas ametis (vt § 84) või edasiõppimiseks kõrgtasemega uurimistööga seotud õppekava järgi. Tüüpiliselt omandatakse alamjaotuse 5B õppekavadel kvalifikatsioon lühema ajaga ja neis keskendutakse ametiks vajalikele erioskustele, et siseneda tööturule. See õppekava võib käsitleda ka mõningaid teoreetilisi põhi- aluseid. Liigituse astme 5B õppekavade sisu on praktilise, tehnilise või kutseuunitlusega ja need ongi ennekõike kavandatud praktiliste oskuste ja teadmiste omandamiseks, mida läheb vaja teatud ametis või kutsealal töötamiseks. Edukas lõpetamine annab osalenuile harilikult asjakohase kvalifikatsiooni tööturu tarvis. Õppekava tuleks liigitada astmele 5B, kui see vastab järgmistele tunnustele:

— on praktilisema suundumusega ja ametialaselt eriomasem kui 5A õppekava; ei anna otsest võimalust jätkata kõrgtasemega uurimistööga seotud õppekavadel;

— vähim täisajaline kestus on kaks aastat, kuid üldjuhul kestab kaks kuni kolm aastat. Süsteemis, kus kraade omistatakse kogutud õppepunktide järgi, peab selleks kuluma võrreldav kogus samapingsat õpiaega;

— sisseastumiskõhudeks võib olla teatud eriainetate varasem valdamine liigituse astmete 3B või 4A tasemel;



— võimaldab tööleasumise teatud ametis.

**Teoreetiline kogukestus** Esmakordselt kolmanda taseme õppekava järgi õppijate jaoks on õppekava teoreetiline kogukestus võrdne selle õppekava teoreetilise täisajalise kestusega. Õppekava, mille järgi õppimiseks on vaja enne lõpetada mõni kolmanda taseme õppekava (vt rahvuslik kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteem § 94–99), kogukestus arvutatakse õppekava täisajalisele kestusele sisseastumise miinimumnõude lisamisega (st eeltingimusena nõutud täisajalised õpiaastad kolmanda taseme hariduses). Kui täisajaline õpiaeg mõne kraadi või kvalifikatsiooni jaoks ei ole teada (näiteks algselt paindlikuna või osajaliselt kavandatud õppekursused), siis määratakse kogukestus võrdluses hariduslikult samasisulise, kuid traditsioonilisema kraadi või kvalifikatsiooni andva õppekavaga. Tuleks kasutada järgmisi alljaotisi:

— 2 kuni vähem kui 3 aastat (eriti astmel 5B);

— 3 kuni vähem kui 4 aastat;

— 4 kuni vähem kui 5 aastat;

— 5 kuni vähem kui 6 aastat;

— 6 ja enam aastat.

**Rahvuslik kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteem** See mõõde ristliigitab nii astme 5A kui ka 5B kvalifikatsiooni nende koha järgi rahvuslikus kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteemis igas riigis. Rahvusliku kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteemi lisamine eraldi mõõtmena on eelkõige põhjendatud sellega, et kraadide ja kvalifikatsioonide andmise ajaline jaotus kujutab endast tähtsat riikidevahelist üleminekupunkti haridusest tööturule. Näiteks riigis A üliõpilane, kes lõpetab 3-aastase bakalaureuseõppekava, võib valida, kas asuda tööle või edasi õppida, aga riigis B (kus ei tehta vahet esimese ja teise ülikoolis antava kraadi vahel) seesama üliõpilane saab omandada asjakohase kvalifikatsiooni tööturu tarvis ainult pärast 4–5 aastast kraadiõppekava, kuigi selle sisu võib olla sarnane järgmise astme (magistri) kraadiõppekavaga riigis A. Kraadi “koht” rahvuslikus kraadi- või kvalifikatsioonisüsteemis (esimene, teine ja kõrgem kraad, teaduslik uurimistöö) määratakse rahvusliku haridussüsteemi siseselt omistatavate kraadide astmestiku alusel. Näiteks, esimene teoorial rajaneval õppekaval omistatav kraad või kvalifikatsioon (ristliigitades teoorial rajanevat tüüpi 5A õppekava ja rahvuslikus kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteemis “esimest”) peaks tingimata vastama kõigile teoorial rajaneva õppekava jaoks eespool loetletud tunnustele ja andma esimese olulise haridustee jätkamiseks või tööturule sisenemiseks vajaliku kvalifikatsiooni seda tüüpi õppekava raames. Teaduslik uurimistöö on eraldi välja toodud nende riikide jaoks, kes on kehtestanud doktori tasemest madalama, uurimistööl rajaneva kraadi, nagu mõnes riigis Master of Philosophy, ja kes tahavad seda rahvusvahelises statistikas eraldi välja tuua. Kui teooriale rajanev õppekava on korraldatud järjestikuselt koos kvalifikatsioonide andmisega, siis harilikult annab ainult viimane omistatav kvalifikatsioon otsese võimaluse tasemele 6 sisseastumiseks; sellegipoolest liigitatakse kõik sellised õppekavad astmel 5A. Bakalaureusekraad paljudes ingliskeelsetes riikides, diplom saksakeelsetes ja litsentsiaat prantsuskeelsetes vastab teooriale rajaneva õppekava sisutunnustele. Teist ja järgmisi kraade andvad teoorial rajanevad õppekavad (näiteks magistrikraad ingliskeelsetes ja maŠ trise prantsuskeelsetes riikides) peaksid olema liigitatud eraldatuna teaduslikule uurimistööle vastavatest kvalifikatsioonidest, mille õige asukoht on astmel 6 (vt § 103–106).

Riigiti erinevat järjekorranumbrit kandvad kraadid või kvalifikatsioonid võivad osutada oma haridusliku sisu poolest samaväärseteks. Näiteks õppekavad, mis paljudes ingliskeelsetes riikides annavad teise või graduate kraadi, tuleb liigitada astmele 5, sest nad on sarnased esimest kraadi andvatele pikema kestusega õppekavadele paljudes saksakeelsetes riikides. Ainult kolmanda taseme hariduse teiste lisamõõtmete seostamisel rahvusliku kraadi- ja kvalifikatsioonisüsteemiga, nagu teoreetiline kogukestus ja õppekava suundumus, loob teabetäiuse, mis lubab kraade ja kvalifikatsioone rühmitada haridusliku sisu sarnasuse järgi.

## **Lisamõõtmete kasutamine astmel 5**

Teoreetiline kogukestus kolmandal tasemel	Aste 5				
	5A õppekavad			5B õppekavad	
	esimene kraad	teine ja järgmine kraad	teaduslik uurimistöö	esimene kvalifikatsioon	teine kvalifikatsioon
2 kuni vähem kui 3 aastat					
3 kuni vähem kui 4 aastat					
4 kuni vähem kui 5 aastat					
5 kuni vähem kui 6 aastat					
6 ja enam aastat					

#### Sisaldab samuti:

100. Astmel 5 sisalduvad kõik teaduslikul uurimistööl rajanevad õppekavad, mis ei ole doktorantuuri osaks, nagu ükskõik milline magistriõpe.

101. Mõnes riigis alustavad üliõpilased teaduslikul uurimistööl rajanevat õppekava kohe kolmandale tasemele astumisel. Sellisel juhul tuleks õppekava algusaastad liigitada astmele 5 ja õppekava osa, kus keskendutakse uurimistööle, astmele 6.

102. Mõne astme 5 õppekavaga sisult samane täiskasvanute hariduse õppekava tuleb liigitada samale astmele.

### Aste 6 — kolmanda taseme hariduse ülemine aste

(annab kõrgetasemeliseks uurimistööks vajaliku kvalifikatsiooni)

#### Põhiiseloostus

103. Aste 6 hõlmab kolmanda taseme õppekavu, mis annavad kõrgetasemeliseks uurimistööks vajaliku kvalifikatsiooni. Seega pühendatakse neil õppekavadel kõrgetasemeliste õpingutele ja algupäraste uuringutele ning ei piirdata ainult kursuste kuulamisega.

#### Liigitustunnused

Astme määramisel on olulised järgmised tunnused:

##### Põhitunnus

Harilikult on nõutav esitada trükis avaldamiseks kõlbliku tasemega teesid või dissertatsioon, mis on algupäraste uuringute tulemus ja avardab oluliselt teadmisi.

##### Abitunnus

Õppekava valmistab lõpetajad ette tööks õppejõuna liigituse astme 5A õppekavu pakkuvates õppeasutustes või siis uurimistööga seotud ametikohtadel valitsusasutustes, tööstuses ja mujal.

#### Lisamõttmed

105. Selle astme olulise piiratud tõttu lisamõtteid ei vajata.

#### Sisaldab samuti:

106. Nendes riikides, kus üliõpilased alustavad teaduslikul uurimistööl rajaneva õppekavaga kohe kolmandale tasemele sisseastumisel, tuleb õppekava osa, kus keskendutakse kõrgetasemelisele uurimistööle, liigitada astmele 6 (vt § 101).

## **II. Koolitusosalad ja nende rühmad**

107. Liigituse eelmise versiooni koolitusosalad on ümberrühmitatud välistamaks kattumisi ja on lisatud uusi koolitusalasid. Nii on praegu 25 koolitusala võrreldes algversiooni 21-ga. Teiseks uuenduseks on sarnasust koolitusosalade rühmitamine. Ühe näitena võib tuua rühma “Tervis ja heaolu”, mis koosneb meditsiini, meditsiiniteenuste, õenduse, hambaravi ja sotsiaalteenuste õppekavadest.

108. Ka tulevikus kavatakse UNESCO vajaduse tekkimisel lisada uusi koolitusalasid. Sellisel juhul nõustatakse liikmesriike vajalikul määral. On soovitatav, et piiripealsed või multidistsiplinaarsed õppekavad liigitataks enamiku reeglile tuginedes, st sellel koolitusosalal, millele üliõpilased kõige enam õppeaega kulutavad.

109. Koodide nimekiri, mis täpselt kirjeldab õppekavade ja õppeainete paiknemist koolitusosalati, tuuakse ära kasutajakäsiraamatus.

### **Üldõppekavad**

#### **01 Põhiõppekavad**

Üldised põhiõppekavad eel-, alg-, esimese ja teise taseme hariduses jne.

#### **08 Kirja- ja arvutusoskus**

Liht- ja rakenduslik kirjaoskus, arvutusoskus.

#### **09 Isikuareng**

Isiklike oskuste arendamine, näiteks õppekavad käitumisoskuse, mõtlemisvõime, isikliku elu korraldatuse, elus vajalike valikute tegemise oskuse arendamine.

### **Haridus**

#### **14 Õpetajakoolitus ja kasvatusteadus**

Eelkoolide, lasteaedade, algkoolide, kutsepraktika, kutsega mitteseotud õppeainete, täiskasvanute ja erivajadustega laste õpetajakoolitus. Üld- ja aineõpetajakoolituse õppekavad.

Kasvatusteadus: nii üld- kui kutseõppeainete õppeplaani koostamine. Hariduse hindamine, testimine ja mõõtmine, haridusuuringud, muu kasvatusteadus.

### **Humanitaaria ja kunst**

#### **21 Kunstid**

Kujutatav kunst: joonistamine, maalimine, raidkunst;

esituskunstid: muusika, teatrikunst, tants, tsirkus;

kujundus- ja audio-visuaalsed kunstid: fotograafia, kinokunst, muusikalooming, raadio- ja televisiooniprogrammide loomine, trüki- ja kirjastamiskunst;

disain; oskuskäsitöö.

#### **22 Humanitaaria**

Usuõpetus ja teoloogia;

võõrkeeled ja -kultuurid: nii “elusad” kui “surnud” keeled ja kirjandus nendes keeltes, asustusala uuringud;

emakeel: üldkasutatav või murdekeel (ka släng) ja kirjandus selles keeles;

teised humanitaarteadused: tõlgendamine ja tõlkimine, keeleteadus, võrdlev kirjandusteadus, ajalugu, arheoloogia, filosoofia, eetika.

### **Sotsiaalteadused, ärimus ja õigus**

#### **31 Sotsiaal- ja käitumisteadused**

Majandusteadus, majandusajalugu, politoloogia, sotsioloogia, demograafia, antropoloogia (v.a füüsiline antropoloogia), etnograafia, futuroloogia, psühholoogia, geograafia (v.a loodusgeograafia), rahu ja konfliktide uuringud, inimõigused.

### **32 Ajakirjandus ja infolevi**

Ajakirjandus;  
raamatukoguhoidjad ja -teadus; muuseumide ja teiste arhiivasutuste tehniline personal;  
dokumenteerimine;  
arhiivindus.

### **34 Ärindus ja haldus**

Jaemüük, turundus, hulгимüük, avalike suhete korraldus, kinnisvara haldus;  
rahastamine, pangandus, kindlustus, investeringute analüüs;  
majandusarvestus, auditeerimine, raamatupidamine;  
ärijuhtimine, avalik haldus, asutuse juhtimine, personali juhtimine;  
sekretäri- ja kontoritöö.

### **38 Õigus**

Kohtunikud, notarid, õigus (üldine, rahvusvaheline, töö-, mere- jne), õigusteadus, õigusajalugu.

### **Loodus- ja täppisteadused**

#### **42 Bioteadused**

Bioloogia, botaanika, bakterioloogia, toksikoloogia, mikrobioloogia, zooloogia, entomoloogia, ornitoloogia, geneetika, biokeemia, biofüüsika, teised lähedased teadusharud, välja arvatud meditsiin ja veterinaaria.

#### **44 Füüsikalised loodusteadused**

Astronoomia ja kosmoseuurimine, füüsika koos lähedaste õppeainetega, keemia koos lähedaste õppeainetega, geoloogia, geofüüsika, mineraloogia, füüsiline antropoloogia, loodusgeograafia ja teised geoteadused, meteoroloogia ja teised atmosfääriteadused, sealhulgas kliimauuringud, mere- teadused, vulkanoloogia, paleoökoloogia.

#### **46 Matemaatika ja statistika**

Matemaatika, operatsioonianalüüs, numbriline analüüs, kindlustusstatistika, statistika ja teised lähedased alad.

#### **48 Arvutiteadused**

Süsteemidisain, programmeerimine, andmetöötlus, arvutivõrgud, operatsioonisüsteemid — ainult tarkvara arendus (riistvara arendus tuleb liigitada tehnikaalade hulka).

### **Tehnikaalad, tootmine ja ehitus**

#### **52 Tehnikaalad**

Tehniline joonestamine, mehaanika, metallitöö, elektriseadmed ja -süsteemid, elektroonika, telekommunikatsioonid, energeetika- ja keemiainsenerialad, liikurite hooldus, mõõdistamine.

#### **54 Tootmine ja töötlemine**

Toiduainete ja jookide töötlemine, tekstiil, rõivad, jalatsid, nahk, materjalid (puu, paber, plast, klaas jt), kaevandamine ja rikastamine.

#### **58 Arhitektuur ja ehitus**

Arhitektuur ja linnaplaneerimine: struktuuraalarhitektuur, maastikuarhitektuur, asumi planeerimine, kartograafia; ehitamine, ehituskonstruksioonid; tsiviilrajatised.

## **Põllumajandus**

### **62 Põllumajandus, metsandus ja kalandus**

Põllumajandus, taime- ja loomakasvatus, agronoomia, katmikkultuurid ja aiandus, metsandus ja metsasaaduste töötlemine, metsapargid, puutumatu loodus, kalakasvatus, kalandusteadus ja -tehnoloogia.

### **64 Veterinaaria**

Veterinaaria, veterinaarabi.

## **Tervis ja heaolu**

### **72 Tervis**

Meditsiin: anatoomia, epidemioloogia, tsütoloogia, füsioloogia, immunoloogia ja immunoematoloogia, patoloogia, anestesioloogia, pediatría, obstetrika ja günekoloogia, sisehaigused, kirurgia, neuroloogia, psühhiaatria, radioloogia, oftalmoloogia; meditsiiniteenused: terviseteenused, hügieen, farmaatsia, farmakoloogia, terapeutiline, taastusravi, prosteetika, optomeetria, ravitoitlustus; õendus: üldõendus, sünnitusabi; dentaalteenused: hambaravi, hambahügieen, hambatehnik, odontoloogia.

### **76 Sotsiaalteenused**

Sotsiaalhooldus: erivajadustega isikute hooldus, lastehooldus, noorsootöö, teenused vanuritele; sotsiaaltöö: nõustamine, heaolu jms.

## **Teenindus**

### **81 Isikuteenindus**

Majutamine ja toitlustus, reisimine ja turism, sport ja vaba aeg, juuksur, iluteenindus ja teised isikuteenindusalad: puhastus, pesupesemine, kuivpuhastus, kosmeetikateenused, kodumajandus.

### **84 Transporditeenused**

Meremeheoskused, laevajuhtimine, meresõiduteadused, lennukimeeskonna liikme oskused, lennuliikluskontroll, raudtee ekspluatatsioon, mootorsõiduki ekspluatatsioon maanteedel, postiteenused.

### **85 Keskkonnakaitse**

Keskkonna säilitamine, kontroll ja -kaitse, õhu- ja veesaastekontroll, töökaitse ja turvalisus.

### **86 Turvamine**

Vara- ja isikukaitse: politseitöö ja sellega seotud õiguslikud jõustruktuurid, kriminoloogia, tuleohutus ja tuleõrjumine, tsiviiljulgeolek; militaarõpe.

## **Teadmata või määratlematu**

(See klass ei kujuta endast liigituse osa, vaid koodi "99" kasutatakse andmekogumisel tähistamiseks "Koolitusala teadmata või määratlematu".)

# Mõisteseletusi

## Kursus

Käesolevas kontekstis mõistetakse kursuse all eraldi võetud ainete või oskuste raames kavandatud õpikogemuste jada, mida pakub läbiviija ja milles osaleb üks või enam õppurit.

**Formaalharidus** (või lähteharidus või regulaarkooli- ja ülikooliharidus)

Haridus, mida vahendavad koolid, kolledžid ja ülikoolid ning teised formaalhariduse õppeasutused ja mis harilikult moodustab lastele ja noortele pideva “redeli” täisajalisteks õpinguteks. Üldjuhul alustatakse haridusteed 5–7-aastaselt ja see kestab 20.–25. eluaastani. Mõnes riigis on selle “redeli” ülemised astmed korraldatud õppekavadena, kus on ühitatud osaaajatöö ja osaaajaline regulaarõppeasutuses käimine. Selliseid õppekavu tuntakse nendes riikides kaheüsteemse hariduse või muu samalaadse nimetuse all.

## Mitteformaalharidus

See on igasugune jätkuv korraldatud haridustoiming, mis ei vasta täpselt eespool toodud formaalhariduse mõistele. Seetõttu võib mitteformaalharidust omandada nii õppeasutuses kui väljaspool seda ja haarata igas vanuses isikuid. Sõltuvalt riigi iseloomust võivad siia kuuluda õppekavad, mille eesmärgiks on täiskasvanute kirjaoskamatus kaotamine, põhihariduse andmine mittekooliskäivatele lastele, toimetuleku või töösüsteemide õpetamine, üldkultuuriline harimine. Mitteformaalhariduse õppekavad ei pea ilmingimata olema “redelitaolise” süsteemi osad ja neil võib olla väga erinev kestus.

## Haridus erivajadustega isikutele

Hariduslike erivajaduste rahuldamiseks kavandatud hariduslik sekkumine ja toetus. Mõiste “haridus erivajadustega isikutele” vahetas välja mõiste “eriharidus”. Endist mõistet käsitleti ennekõike kui eristamist vajavat hälvikute haridust, mis omandati regulaarsest koolide ja ülikoolide süsteemist väljaspool erikoolides või erioõppeasutustes. Tänapäeval õpib paljudes riikides suur osa hälvikuid regulaarsüsteemi õppeasutustes. Enamgi veel, üldmõiste “hariduslike erivajadustega lapsed” on laiem kui hälvikute kategooriad, sest selle alla kuuluvad ka koolis mitmesugustel teistel põhjustel mitteedasijõudvad lapsed. Teadaolevalt takistavad need põhjused lapse soodsat arengut. Lisatoetuse vajadus sellele laiendatud lasterühmale sõltub sellest, kuivõrd koolid on suutlikud kohandama oma õppekava, õppeprotsessi ja selle korraldust või/ning rakendama lisaks inim- ja materiaalseid ressursse ergutamaks neid õpilasi võimetekohasele ja tulemuslikule õpitegevusele.

## Täiskasvanute haridus (või kestev või korduv haridus)

Selle mõiste alla kuuluvad kõik hariduslikud toimingud, mis tõstavad tehnilist või ametialast kvalifikatsiooni, arendavad edasi võimeid või rikastavad teadmisi, mille eesmärk on:

- formaalhariduse mingi astme lõpetamine;
- teadmiste ja oskuste hankimine uuel alal;
- teadmiste värskendamine või ajakohastamine teatud alal,

olenemata sellest, missugune on nende haridustoimingute sisu, tase või metoodika, on nad ametlikud või mitte, kas neid korraldatakse koolides, kolledžites ja ülikoolides, saadakse õpipõisina, on lähteharidusele jätku- või asendavaks hariduseks ning kas osalevaid isikuid käsitletakse ühiskonnas, kuhu nad kuuluvad, täiskasvanutena.

Tõlgitud väljaandest

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization  
(UNESCO)

International Standard Classification of Education

ISCED 1997

November 1997

ISBN 9985-74-153-6

© Tõlge eesti keelde. Statistikaamet, 1999